V.

De falso credita fabularum Babrii conversione Latina.

Verba facere volo de fabulis quibusdam Latinis, quas Georgius Thiele, cum in corporis fabularum narratiuncularumque, quod Romuli Aesopum Latinum appellavit, partes definiendas inquireret, nec medio, quod dicunt, aevo nec renascentium litterarum temporibus, sed ipsius antiquitatis posterioris aetate compositas esse arbitrabatur¹⁾. Quas fabulas non apud Romulum, sed apud Henricum Steinhoevelium²⁾, saeculi quinti decimi medicum Ulmensem³⁾ nobis traditas re

¹⁾ Georg Thiele, *Der Lateinische Aesop des Romulus und die Prosa-Fassungen des Phädrus. Kritischer Text mit Kommentar und einleitenden Untersuchungen* [1910] p. LXX.

²⁾ De Henrico Steinhoevelio cf. Philippum Strauch in *Allgemeine deutsche Biographie* vol. XXXV p. 728 sqq., et Waltherum Borvitz, *Die Uebersetzungstechnik Heinrich Steinhöwels (= Hermaea, vol. XIII, 1914).* — De Steinhoevelii Aesopo pauca dixi in *Berliner philologische Wochenschrift* 1916 col. 1372—1377.

³⁾ Saepissime antiquis temporibus medici philologis studiis favebant. Pauca nomina, quae fors mihi offert, afferre liceat: Thomas Reinesius (cf. Schneider, *Die Gelehrtenbriefe der Gothaer Gymnasialbibliothek...* progr. Gotha 1897 p. 17—18), Janns Cornarius (cf. O. Clemen in *Neues Archiv für Sächsische Geschichte* XXXIII [1912] p. 36—76 et quae addidimus ibidem XXXIV [1913] p. 163 sq.), Johannes Caesarius (cf. W. Süß, *Aristophanes und die Nachwelt* [1911] p. 212 adn. 15), Georgius Agricola (Pökel, *Philologisches Schriftsteller-Lexikon* [1882] p. 2), Johann Ernst Immanuel Walch (cf. Victor Michels, *Goethe und Jena* [1916] p. 5), Joachim Vadianus (Goldmann, *Die Wiener Universität* [1916] p. 170/71), Udalricus Fabri (Goldmann l. c. p. 143, 172), Magnus Hundt (cf. E. Friedberg, *Die Universität Leipzig in Vergangenheit und Gegenwart* [1898] p. 109/111 et quae in *musei Rhenani* vol. LXXI [1916] p. 155 adnotavimus), Conradus Gesner, Mellerstadt (W. Friedensburg, *Geschichte der Universität Wittenberg* [1917] p. 10, 46 adn. 1), Georg Sibutus (ib. p. 71), Heinrich Stackmann (ib. p. 133), Augustin Schurff (ib. p. 138), Sebastian Dieterich (ib. p. 280, 304), Valentin Espich (ib. p. 328), Leonhard Fuchs (H. Jordan, *Reformation und gelehrte Bildung I* [1917] p. 206 adn. 2), J. H. Meybomius (cf. G. Goetz, *C. Maecenas* [1902] p. 6), Carolus Gottl. Kühn (Gaupp,

vera ab Italo quodam renascentium litterarum temporibus ex litteris Graecis in linguam Latinam conversas esse demonstrabo.

Sunt vero fabulae notissimae de vulpe et uva⁴⁾ atque de lupo et agno⁵⁾, quae sunt in Steinboevellii corpore fabula sexagesima prima atque secunda⁶⁾. Verba, quae in Stein-
Das Sanitätswesen in den Heeren der Alten, progr. Blaubeuren 1869, p. 2), Zacharias Schneider (E. Kroker in Familiengeschichtliche Blätter VIII [1914] p. 106), denique H. Eickhoff, progr. Hamm i. W. 1907 p. 8 et C. F. A. Nobbe, De gymnasii Nicolaitani necessitudine academica, progr. Lips. 1856 p. 11 sq.

⁴⁾ Auctores, qui hanc fabulam conscripserunt, collegerunt Hermannus Kurz in adnotationibus ad Burchardi Waldis Esopum lib. III fab. 73 [1862] p. 133—134 et Josephus Jacobs, History of the Aesopic fable [1889] p. 248. Pauca addenda sunt: J. Hertel, Das Pancatantra [1914] p. 270: Schakal und Stierhoden, Esopet ed. Vaganay p. 78 f. XXVII. In corpore fabularum Latinarum, quod Leopoldus Hervieux edidit, hunc apologum nonies legimus: 1) Weissenburgensis lib. V f. 3 p. 172, 2) Romulus lib. IV f. 1 p. 216, 3) Vincentius Bellovacensis spec. hist. 25 p. 244, 4) eiusdem spec. doctr. 26 (cf. Hervieux I [1884] p. 388), 5) Romuleae fab. cod. Vindob. lat. 303 f. 58 p. 274, 6) Romuleae fab. cod. Berol. Lat. oct. 82 f. 58 p. 327, 7) Romulus Mariae Gallicae f. 2 p. 433, 8) Fabulae ex Mariae Gallicae Romulo exortae f. 102 p. 565, 9) Fabularum ex Mariae Gallicae Romulo exortarum appendix f. 6 p. 585. — De forma fabulae de vulpe et uva, quam Lafontaine, poeta Francogallicus, finxit (III 11) cf. A. Noelle, Beiträge zum Studium der Fabel mit besonderer Berücksichtigung Jean de La Fontaine's [progr. Cuxhaven 1893] p. 33—34. — Proverbii locum obtinet vulpes uvas nequiquam petens, cf. e. g. Gustavum Freytag ad Henricum de Treitschke scribentem: „Der Fuchs, welcher lüstern nach den Trauben springt, ist nicht das Tier, dem ich mit Vertrauen zuzusehen vermag“ (Gustav Freytag und Heinrich von Treitschke im Briefwechsel, hrsg. von A. Dove [1900] p. 55).

⁵⁾ Auctores collegerunt Hermannus Kurz l. c. p. 28 (ad Burchardi Waldis Esopum I 2) et Josephus Jacobs l. c. p. 248. — De Phaedri fabula I 1 cf. Alfredum Tacke, Phaedriana, Diss. phil. Berol. 1911 p. 11—13. — In fabulis Phaedrianis ab Ludovico Hervieux collectis undeviciens hanc fabulam invenimus: 1) Ademarum f. 3 p. 122, 2) Weissenburgensis lib. I f. 1 p. 146, 3) Romulus lib. I f. 2 p. 177, 4) Vincentius Bellovacensis spec. hist. 1 p. 235, 5) eiusdem spec. doctr. 1 (cf. Hervieux I [1884] p. 387), 6) Romuleae fab. cod. Vindob. Lat. 303 f. 1 p. 243, 7) Romuleae fab. cod. Vindob. Lat. 901 f. 1 p. 235, 8) Romuleae fab. cod. Berol. Lat. oct. 87 f. 2 p. 305, 9) Romulus Nilantii lib I f. 2 p. 330, 10) Romuleae fab. cod. Oxon. coll. corp. Christi 86 f. 2 p. 365, 11) Romuleae fab. cod. Arctopolit. 141. 328 f. 1 p. 381, 12) Gualtherus Anglicus f. 2 p. 386, 13) Gualtherianae fabulae f. 2 p. 427, 14) Romuleae fabulae rhythmicae lib. I f. 2 p. 437, 15) Fabulae ex Mariae Gallicae Romulo exortae f. 2 p. 499, 16) Odonis de Ceritona fabulae cod. Cantabr. corp. Christi coll. Lat. 441 f. XXIX p. 643, 17) Romuli Monacensis fab. 2 p. 714, 18) Anonymi fabulae cod. Arctopolit. 679 f. 1 p. 742, 19) Joh. de Schepeya fab. 1 p. 756.

⁶⁾ Steinhöwels Aesop herausgegeben von Hermann Oesterley = Bibliothek des litterarischen Vereins in Stuttgart Bd. 117 [1873]; cf. mus. Monacensis vol. II [1914] p. 229.

hoevelii editione leguntur, haec sunt: 61. Fabula prima de vulpe et uva⁷⁾. Vulpes cum racemos uvarum plenos ac maturescentes prospiceret, cupida de illis manducare, omnem viam et saltandi et scandendi est machinata, qua illos habere posset. Sed cum omnem viam frustra temptasset, nec desiderio satisfacere quevisset, mestitiam vertens in gaudium ait: Racemi illi adhuc nimium sunt acerbi; si habere possem, nollem comedere. Fabula significat, quod prudentis est fingere, se ea nolle, quae consequi non posse cognoscit.

2. Fabula secunda de lupo et agno⁸⁾.

Esopus de innocente et improbo talem retulit fabulam. Agnus et lupo sicientes ad rivum e diverso venerunt; sursum bibebat lupo, longeque inferior agnus. Lupo ut agnum vidit sic ait: Turbasti mihi aquam bibenti. Agnus patiens dixit: Quomodo aquam turbavi tibi, quae ad me de te recurrit? Lupo non erubuit veritatem ac: Maledicis mihi? inquit. Agnus ait: Non maledixi tibi. At lupo: Et ante sex menses ita pater tuus mihi fecit. Agnus ait: Nec ego tunc natus eram. At lupo denuo ait: Agrum mihi pascendo devastasti. Agnus inquit: Cum dentibus caream, quomodo id facere potui? Lupo demum ira concitus ait: Licet nequeam solvere argumenta, cenare tamen opipare intendo; agnumque cepit, innocentique vitam eripuit ac manducavit. Fabula significat, quod apud improbos calumniatores ratio et veritas [locum]⁹⁾ non habent.

Huius fabulae prima quidem pars usque ad verba „tunc natus eram“ verbo tenus fere cum Romulo congruit¹⁰⁾,

⁷⁾ Steinhöwel p. 173 Oesterley: Die erst fabel von dem fuchs und dem truben.

⁸⁾ Steinhöwel p. 81—82 Oesterley: Die ander fabel von dem wolf und dem lamp.

⁹⁾ Hoc verbum addidi, deest apud Steinhoevelium (p. 81 Oesterley) neque Thiele (p. 14) lacunam exstare animadvertit.

¹⁰⁾ Deest in Romuli recensione gallicana l. 12 verbum „tibi“ post maledixit, apud Steinhoevelium verba „fuit . . . hic et“ ante „ita fecit“ (l. 13/14); l. 4 Romulus habet inferius, Steinhoevelius (et Phaedrus I 1, v. 3) inferior, l. 10/11 Romulus „erubuit veritati“, Steinhoevelius „erubuit veritatem“ (quod non est Latinum), l. 7 Romulus a te ad me (quod correspondet Phaedri versui 8: A te decurrit ad meos haustus liquor), Steinhoevelius mutato verborum ordine „ad me de te“, l. 13—15 Romulus: „lupo dixit: „Ergo pater tuus fuit ante sex menses hic et ita fecit““ (de verbis „fuit hic . . . et“ cf. supra), Steinhoevelius:

postrema vero pars nec apud Romulum nec apud Phaedrum, quem Romulus in hac quoque fabula sequitur, invenitur.

Georgius Thiele in amplissima praefatione, quam Romuli, quem dicit, libris praemisit, in commentario editioni subiuncto se argumentis confirmaturum esse, duas illas fabulas posteriore antiquitatis aetate conscriptas esse promisit¹¹⁾. Sed minime promisso stetit. Nam primum, quod dicit gerundio frequenter uti Latinos senioris temporis¹²⁾, utuntur sane non rarius renascentium litterarum scriptores¹³⁾. Ex centum Aesopi fabulis, quas Rinicius in linguam Latinam aureo illo Nicolai V. regno convertit¹⁴⁾, haec exempla collegi:

3. Ad pariendum, 4. ad explendum eius ventrem, 7. ad opera facienda, 8. consulendo, 12. per avia currendo, 20. istic manendum est, 21. piscandi inexpertus, 22. diuque piscando defessi, 29. ad se curandum, 32. sitis (nominativus est!) habendi, 34. amicitia colenda non est, 37. mos est in tempore gerendus, 40. non est descendendum, . . . sed hic superius manendum, 43. est moriendum, 46. es iudicandus, sunt iudicandi, 47. sunt coercendi, 50. dicenda fuerunt, 51. inter ambulandum, 57. cupiditate plus semper habendi, 59. visitandi gratia, 61. optionem capiendi, 65. gemendo, pascendo, 66. pugnando superasse, 70. pro rapiendo melle (bis), 75. in deportando lutum, lateres, tegulas et huius modi, 76. sententia mutanda est, 78. potior deplorando, 79. plus habendi cupiditate, 80. clamando, 81. ad reconciliandum [!] inter se ami-

„At lupus: „Et ante sex menses ita pater tuus mihi fecit“, denique l. 15 Romulus enuntiato interrogativo: „numquid . . . fui“, Steinhoevelius enuntiato affirmativo: „nec . . . eram“. — Eadem est enuntiatorum interrogativorum commutatio apud Romulum atque Steinhoevelium, quae Phaetri verba arte composita pessum dedit (cf. Thielei commentarium p. 14).¹¹⁾ L. c. p. LXX.

¹²⁾ L. c. p. CVIII, 15, 57, 74, 259, cf. etiam Schmalzium in Ivani de Muellieri enchiridio vol. II 2 p. 301.

¹³⁾ De gerundiis cf. Laurentii Vallae de linguae Latinae elegantia librum primum, caput XXVII (ed. Venetiis 1536 fol. XII r. — XIII v).

¹⁴⁾ Cf. mus. Monacens. II (1914) p. 260 adn. 80, p. 267 adn. 121, p. 272 adn. 141, III [1917] p. 218 adn. 4, 220, 221, mus. Rhen. LXX [1915] p. 288 adn. 2 et Dean P. Lockwood, Harvard Studies in classical philology vol. XXIV [1913] p. 61—72, Erna Grawi, Die Fabel vom Baum und dem Schilfrohr in der Weltliteratur (Diss. phil. Rostock. 1911) p. 138.

citiam, sibilando ait, 84. inter viandum, 90. gemendo¹⁵), 91. navigandi studio captus, 94. circumeundo.

Porro recte quidem Thiele adnotavit¹⁶) „manducare“ de bestiis in iis tantum Romuli fabulis usurpari, quae ex Dositheo fluxerunt, sed renascentium litterarum scriptores frequenter hoc verbo utuntur. In Rimicii fabulis invenimus:

55. manducare de cane, 59. manducabat de leone, 65. de lupo, 85. de vulpe usurpatum, in 47. tantum de homine¹⁷).

„Cenare opipare“ sermo cotidianus est¹⁸), ex auctore, quem iam bis attulimus, haec exempla collegi:

16. coenam opiparam, opipare cenavit, 55. opipare manducaus, 66. cenare tamen opipare.

Prospicere¹⁹) usurpatur de rebus, quae prope nos sunt²⁰).

Rimicius 12 prospicit, 27. prospexit, 29. prospiceret, paulo infra: prospicio, 34. prospecta, 40. prospiciens, 42. prospiciens, 57. prospexit, 66. prospiciens, 85. prospiceret.

„Saltare“ notione saliendo est ille frequentativi pro simplici verbo usus, qui iam aurea, quam dicunt, litterarum Latinarum aetate vigeat²¹); Rimicii exempla leguntur in fabulis his:

21 (identidem), 22, 41, 98, 99.

Restant epimythia, quae in utraque fabula verbis „fabula significat, quod“ introducuntur²²). In Romuli versione

¹⁵) Sic recte Steinhoevelii fabula 111, perperam apud Dorpium „gemebunda“. Similis discrepantia scripturae exstat in Romuli fabula IV 5, 7 (= LXXV, 4 Thiele): In R. dicendo“, in r. v. „dicentes“, cf. Thielei commentarium [1910] p. 259. ¹⁶) L. c. p. 15.

¹⁷) „Comedere“ et „exedere“ apud Romulum non exstant, apud Rimicium legimus: 1. comestum, 3. exedit, 7. comedere, 16. comedere, 20. comedit, 40. comedit, 65. comederet, 75. comederet, 83. comedit.

¹⁸) Cf. Thiele l. c. p. 15, qui Ciceronis ad Atticum epist. XIII 52, 1 p. 433 Muell.) affert: „Itaque et edit et bibit ἀδωγ et iucunde, opipare sane apparet“, iam in Plauti milite glorioso legimus v. 107: vino, ornamentis opiparisque opsoniis“, quem versum Otto Ribbeck in linguam vernaculam convertit hoc modo: „Mit Wein, Putzflitter und splendiden Naschereien“ (Alazon [1882] p. 100).

¹⁹) Thiele p. 243.

²⁰) „Conspicere“ legimus apud Rimicium his locis: f. 3 conspicatur, 5. conspiceret, 13. conspiceret, 16. conspicens, 17. conspicens, 38. conspicatur, 68. conspiceret, 76. conspicatur, 78. conspiceret.

²¹) Cf. Woelfflin, Archiv für lateinische Lexikographie IV p. 221-

²²) Thiele p. 15, 243.

gallicana legimus: „haec in illos dicta est fabula²³⁾, qui hominibus calumniantur“²⁴⁾ et: „ita qui nihil facere possunt viribus, viribus tamen se posse et nolle ostendunt“²⁵⁾. Praeterea Romuli fabulae promythia habent²⁶⁾, quae desunt in iis Steinhoevelii fabulis, a quibus nostra disputatio profecta est.

Ut has difficultates tolleret, Georgius Thiele eam viam ingressus est, ut contenderet: „mit fabula significat findet sich auch in der anderen durch S[teinhöwel] erhaltenen Fabel des Babrius latinus das Epimythium eingeleitet. Es ist die Übersetzung des griechischen $\delta \mu\upsilon\theta\omicron\varsigma \delta\eta\lambda\omicron\iota$ “²⁷⁾.

Quae verba si omnibus numeris vera essent, illae duae Steinhoevelii fabulae ex versione Latina Babrii fluxissent. Et re vera Thiele hoc contendit his verbis: „beide Varianten sind, wie eine Konfrontierung mit dem Babriostext leicht zeigt, weiter nichts als Paraphrasen zum Babrios, während Romulus Phädrus gefolgt ist“²⁸⁾.

Sed quid hoc sibi vult? Illud epimythium, quod in Steinhoevelii fabulis ex Graecis verbis $\delta \mu\upsilon\theta\omicron\varsigma \delta\eta\lambda\omicron\iota$ translatum esse Thiele recte contendit, non exstat apud Babrium! Inter centum viginti tres fabulas Babrii, quas Joh. Fr. Boissonade primum edidit anno 1844²⁹⁾, quadraginta sex epimythiis carent³⁰⁾, ex ceteris fabulis octo summaria habent, viginti enuntiata ex aliis enuntiis pendentia („Nebensätze“), septem enuntiata seiuncta („Hauptsätze“) decurtata, viginti enuntiata seiuncta integra.

In paucis epimythiis, quae enuntiata plena continent, fabula simplicibus verbis narratur³¹⁾, cetera ordiuntur a verbo quodam, quod fabulam talia docere dicit. Modo hoc verbum

²³⁾ In Romuli epimythiis praeter verbum „fabula“ legimus locutio I 7 (Thiele X) et parabola I 8 (Thiele XI). — De verbis $\mu\upsilon\theta\omicron\varsigma$ et $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ cf. Ottonem Crusium, *mus. Rhen. vol. XXXIX* [1884] p. 604 adn. 4, de verbo *apologus* cf. eundem in *Philologi* vol. LI [1894] p. 533—535; de verbis *mythus* et *fabula* a viris doctissimis usurpatis F. A. Wolfium, *Museum der Altertumswissenschaft I* [1807] p. 59.

²⁴⁾ Thiele p. 14.

²⁵⁾ Thiele p. 242.

²⁶⁾ Cf. Thiele p. 282.

²⁷⁾ Thiele p. 15, cf. p. 119 adn. 43.

²⁸⁾ Thiele p. LXX.

²⁹⁾ Editione utor J. C. Orellii et J. G. Baiteri [1845] et Ottonis Crusii [1897].

³⁰⁾ Cf. Ern. Hohmann, *De indole atque auctoritate epimythiorum Babrianorum*. Diss. phil. Regimont. 1907.

³¹⁾ Fab. 81, 93, 103, in Fab. 78 accedit verbum $\varphi\eta\sigma\acute{\iota}\nu$ sc. auctor, cf. adn. 56.

dicendi exstat, modo illud. Praevalet verbum διδάσκειν, quod decies inveni³²⁾, cui addo verbum compositum ἐκδιδάσκειν³³⁾, secundum locum tenet ἔχειν, quod septies legimus³⁴⁾, denique verbum dicendi ipsum³⁵⁾; cetera verba rarius leguntur: ἐλέγχειν ter³⁶⁾, δηλοῦν³⁷⁾ et παραινέειν³⁸⁾ bis, εἶναι³⁹⁾ et ὑπομνήσκειν⁴⁰⁾ semel.

Fabulae Babrianae, quae eosdem apologos continent, atque Steinhoevelius, nimirum undevicesima et undenonagesima, his epimythiis concluduntur:

Ὁ μῦθος ἐλέγχει τοὺς εἰς ἀνέκβατα κοπιῶντας πράγματα καὶ τούτων ἀστοχοῦντας τρόπους ψευδεῖς προβαλλομένους⁴¹⁾.

Ὅτι τοὺς φύσει πονηροὺς καὶ ἀδίκους οὐδ' εὐλογος ἀπολογία πείθει⁴²⁾.

Ὁ μῦθος δηλοῖ, quod verbis „haec significat fabula“ correspondet, — vel potius ὁ μῦθος τοῦτο δηλοῖ, ut legimus in epimythiis fabularum Babrianarum vicesimo primo et centesimo decimo tertio⁴³⁾, — non legimus in illis Babrii fabulis, quas Steinhoevelii fontes esse Thiele putavit. Sed fortasse olim fabulas Babrianas alia epimythia habuisse et his Steinhoevelium usum esse Thielio concedendum esset.

Recte Thiele observavit Steinhoevelii fabulas verbo tenus fere congruere cum fabulis Babrii⁴⁴⁾, sed aliter explicanda est haec consensio, atque ille vir doctissimus opinatus est.

Epimythiorum initia Graecam originem prodere recordemur! Ex Babrii fabulis eas non fluxisse modo vidimus, sed etiam Aesopi fabulae in libris manu scriptis epimythia habent⁴⁵⁾.

In corpore fabularum Aesopiarum, quod Carolus Halm

³²⁾ Fab. 3, 16, 37, 62, 76, 77, 82, 83, 114, 117.

³³⁾ Fab. 45, 47, 100.

³⁴⁾ Fab. 26, 32, 74, 80, 102, 104, 109; περιέχειν semel invenimus fab. 84.

³⁵⁾ λέγει: Fab. 42, 56; λέλεκται: Fab. 9; δηθήσεται: Fab. 50, 75, 83, 105; ῥητέον: Fab. 103. ³⁶⁾ Fab. 19, 71, 92.

³⁷⁾ Fab. 21, 113.

³⁸⁾ Fab. 86, 99.

³⁹⁾ F. 27.

⁴⁰⁾ F. 97.

⁴¹⁾ p. 13 Orelli-Baiter, p. 25 Crusius.

⁴²⁾ p. 52 Orelli-Baiter, p. 79 Crusius.

⁴³⁾ Aes. Fab. 40 Halm: ὁ μῦθος οὗτος δηλοῖ, item f. 53, 230; cf. fab. 83 οὗτος ὁ μῦθος λεχθεῖς, item f. 207; f. 202 οὗτος ὁ λόγος ἀρμύσειεν αν, f. 235 τοῦτω τῷ λόγῳ χορήσται' αν τς.

⁴⁴⁾ Thiele l. c. p. LXX—LXXI.

⁴⁵⁾ Cf. Furia, Aesopi fabulae [1810] p. XXI, Hausrath, nov. annalium vol. suppl. XXI [1894] p. 260 adn. 4.

collegit⁴⁶⁾, fabula de vulpe et uvis atque de lupo et agno leguntur sub numeris XXXIII et CCCLXXIV. Epimythia vero haec illis fabulis subiunguntur: Οὐτω καὶ τῶν ἀνθρώπων ἔνιοι, τῶν πραγμάτων ἐφικέσθαι μὴ δυνάμενοι δι' ἀσθένειαν, τοὺς καρποὺς αἰτιῶνται⁴⁷⁾, atque: Ὁ μῦθος δηλοῖ, ὅτι γνῶμην κακούργου καὶ πλεονέκτου λόγος οὐ πείθει, καὶ ἀληθὴς τυγχάνη⁴⁸⁾.

Forma secundi epimythii optime quadrat ad Latinam Steinhoevelii fabulam. Conicere igitur licet, si quid video, hanc fabulam non ex Babrio, sed ex Aesopo oratione soluta conscripto haustam esse.

Accedit altera causa. Henricus Steinhoevelius quattuor Romuli libros in Aesopum suum recepit vernaculamque conversionem addidit. In fabula de vulpe et uva, a qua Romuli liber tertius incipit, hoc epimythium legimus apud Steinhoevelium: „Fabula significat, quod prudentis est fingere, se ea nolle, que consequi non posse cognoscit“⁴⁹⁾. Vernacula Steinhoevelii conversio haec est: „Dise Fabel bedütet, daz ain wyser man sol sich laßen bedunken, er wolle und müg des nit, daz er nit gehalten mag“⁵⁰⁾. Aliter in fabulae de lupo et agno epimythio formula „fabula significat“⁵¹⁾ ab Steinhoevelio conversa est, dicit enim: „Mit diser fabel wil Esopus bezaigen“⁵²⁾. Romulus enim in epistula fabulis praemissa dixerat: „id (nimirum Aesopi corpus) ego Romulus transtuli de graeco sermone“⁵³⁾ in latinum“⁵⁴⁾. Steinhoevelius ergo suo iure putabat fabulas a Romulo conversas antiquas Aesopi esse fabulas. Itaque Aesopi nomen addidit. Ex primo Aesopi libro exempla afferam:

⁴⁶⁾ Cf. mus. Monacense II [1914] p. 249 adn. 54, Hausrath, nov. annalium I [1898] p. 312.

⁴⁷⁾ Fab. 33 Halm (p. 17).

⁴⁸⁾ Fab. 274 Halm (p. 134); differt alia eiusdem fabulae forma, quae apud Halmium sub numero 274 b legitur: ὁ λόγος δηλοῖ, ὅτι οἱ πρόθεσις ἐστὶν ἀδικεῖν, παρ' αὐτοῖς οὐδε δικαία ἀπολογία ἰσχύει.

⁴⁹⁾ Fab. 61, p. 173 Oesterley, Thiele l. c. p. 242.

⁵⁰⁾ p. 173 Oesterley.

⁵¹⁾ Fab. 2 p. 81 Oesterley.

⁵²⁾ p. 82 Oesterley.

⁵³⁾ Verbum „sermone“ delevit Thiele p. 4—5, perperam, cf. mus. Monacens. vol. IV [1920].

⁵⁴⁾ Thiele p. 2; cf. etiam Romuli fab. I 1 (p. 10 Thiele): Haec illis Aesopus narrat, qui ipsum <legunt et> non intellegunt.

4. talis dicitur fabula	seczet Esopus ain sölliche fabel
6. quid hec fabula narret	Von dem sagt Esopus . . . ain
sölliche fabel
9. subjecta monet fabula	seczet Esopus dise fabel
12. per hanc brevem ⁵⁵⁾ auc-
toris ⁵⁶⁾ probatur fabulam	durch dise kurcze fabel Esopi
würdt bewyset.
14. de hoc auctor ⁵⁷⁾ sic ait.	Darvon spricht Esopus also.

Itaque etiam fabulae de vulpe et uva epimythium, quod Steinhoevelius convertit, hanc fabulam non ex Romulo sumptam esse confirmat. Quod in fabula de lupo et agno Aesopus auctor nominatur, mirum non est, cum re vera huius fabulae maior pars ex Romulo sumpta sit, quem Steinhoevelium supra demonstravimus putare Aesopi fabulas in linguam Latinam convertisse.

Itaque ex Aesopo Graeco, non ex Romulo aut Babrio Steinhoevelii fabulae haustae sunt. Indagemus igitur, qua forma Aesopi fabulae illo tempore lectitatae sint.

Steinhoevelii corpus anno 1475 ab Johanne Zeinero Ulmae impressum est⁵⁸). Jam antea Aesopi fabulae Nicolao V. auctore saepe in linguam Latinam conversae erant⁵⁹). Ab Ermolao Barbaro anno 1422⁶⁰), Omnibono Leonicensi circa annum 1430⁶¹), Leonardo Dati⁶²), Laurentio Valla 1440⁶³), Rimicio 1448⁶⁴).

Inter has conversiones clarissima est Rimicii, ex qua Steinhoevelius septendecim fabulas post Romuli quattuor

⁵⁵⁾ Item „brevis fabula“ Romulus IV 18 (p. 274 Thiele), „breviter narrat fabula“ id. III 15 (p. 212 Thiele).

⁵⁶) Auctor, cf. Babrius fab. 78 epim.: *φρσίν*. Vide supra adn. 31.

*) Verbum „auctor“ non respicit Steinboeuelius in fabula XVII: „dar von hör die fabel“. Sed haec fabula, quamvis in corpore Romuli tradita sit, Babriana esse videtur, cf. Thiele p. II, LXIX, 67.

⁵⁹ Cf. J. Wegener, Die Zainer in Ulm [1904] p. 40–41, Erwin Rosenthal, Die Anfänge der Holzschnitt-Illustration in Ulm (Diss. phil. Halle a. S. 1912) p. 39–40.

⁵⁹⁾ Mus. Rhen. LXX [1915] p. 384.

⁶⁰⁾ Mus. Monacens. II [1914] p. 241 adn. 14; mus. Rhen. LXX. [1915] p. 387 adn. 3.

⁶¹⁾ Mus. Rhen. LXX [1915] p. 387.

⁶¹) Taccke, *mus. Rhen.* LXVII [1912] p. 280, cf. *Herrigs Archiv* vol. CXXXIV [1914] p. 436, *mus. Rhen.* LXX [1915] p. 387 adn. 5.

⁶³) Mus. Monacens. vol. II [1914] p. 241—242, mus. Rhen. LXX [1915] p. 387 adn. 6. ⁶⁴) Vide supra adn. 14.

libros et fabulas extravagantes in Aesopum suum recepit ⁶⁵⁾: Ex Rimicio quoque illae Steinhoevelii fabulae, quas ex Babrio Latino haustas esse Thiele putabat, haustae sunt; sunt re vera fabulae Rimicii, quae apud Steinhoevelium leguntur, verbo tenus fere cum his congruentes ⁶⁶⁾. Nec mirum, nam Steinhoevelium iam Rimicium legisse, cum Romulum excerpere, docet fabula sexta ⁶⁷⁾, in cuius versione vernacula Steinhoevelius ad Rimicium adlegat his verbis: „die selben fabel seczet Rimicius in der nūwen translation uß kriechisch in latin von dem löwen, ain esel und ain fuchs ⁶⁸⁾).

Cognatio, quam intercedere inter Steinhoevelii fabulas et Babrium Thiele recte contendit, non mira est, cum inter codices adhuc viris doctis notos Vindobonensem hist. graec. 130 ⁶⁹⁾ cum Rimicio maxime congruere alio loco demonstraturi simus ⁷⁰⁾, Vindobonensem autem cum Babrio cognatum esse Augustus Hausrath docuerit ⁷¹⁾.

Ad finem iam propero, ne disputatio longior fiat quam utilior. Ut quae exposui, nec fieri posse nec verisimilia esse, sed vera esse intelligi possit, una tabula Steinhoevelii, Rimicii, Vindobonensis, Romuli, Babrii fabularum versiones colligam.

⁶⁵⁾ Cf. Berl. philol. Wochenschrift 1916, col. 1372—1374.

⁶⁶⁾ Desunt apud Rimicium verba „et saltandi et scandendi“ post „viam“ et „si habere possem, nollem comedere“ post „acerbi“. Pro „habere“ Rimicius habet „comprehendere“.

⁶⁷⁾ p. 86 Oesterley.

⁶⁸⁾ Rimicii fab. 61 = Aesop. f. 260 Halm.

⁶⁹⁾ Fedde, Ueber eine noch nicht edierte Sammlung aesopischer Fabeln, nach einer Wiener Handschrift. Progr. Breslau, Gymn. zu St. Elisabeth 1877.

⁷⁰⁾ In Philologo mox publici iuris fiet: Die hundert äsopischen Fabeln des Rinucci da Castiglione.

⁷¹⁾ Untersuchungen zur Ueberlieferung der äsopischen Fabeln [1894] p. 234.

Steinhoevelii f. 2.	• Rimicii f. 65.	Vindobonensis list. gr. 130 f. 88.	Romulus I 2 (p. 14 Thiele).	Babrius f. 89.
cenare tamen opipare matris cibus, et potus adhuc mihi sit? Lu- pus demum ira con- cepit, innocentique vitam eripuit ac manducavit.	et potus adhuc mihi sit? Lu- pus demum ira con- cepit, innocentique vitam eripuit ac manducavit.	ἀλλ' εἰς τὴν τάμεν τοῦτον οὐ μένω διὰ τὸ σέ με ἀπορροῦν πᾶσαν ἀβέν.	Sic lupus improba fauce dixit, et ad- loqueris latro? et sta- tim se in eum direxit et innocentem vitam eri- puit.	ἴνα, τὸν λόγον μου ἐξαρῶς / καὶ ἐπὶ πάντων λόγους / ἴνα πείθῃ.
Fabula significat, quod apud improbos calumniatores ratio et veritas [locum?] non habent.	Fabula significat, quod apud improbos calumniatores ratio et veritas [locum?] non habent.	ὁ μῦθος δηλοῖ, ὅτι καὶ πᾶσι κακοῦργον καὶ πᾶσι ἀλλοτρίους λόγους οὐ πείθῃ.	Haec in illos dicta est fabula, qui hominibus calumniantur.	Ὅτι τοὺς πᾶσι πονηροὺς καὶ ἐπὶ πάντων λόγους οὐ πείθῃ.

* Cf. adn. 9.

Steinhoevelius igitur fabulae de lupo et agno, quam in Romuli corpore invenerat, adiecit Rimicii fabulam, ut etiam in fabula sexta, quam iam antea allegavimus ⁷⁶⁾, et multi alii post eum ⁷⁶⁾).

Sed nimis diu me insistere sentio illi fabularum corpori, quod primum in Germanorum notitiam cognitionemque oblitteratas tum antiquitatis fabulas pertulit. Ex illo velim Te mecum transferas ad „poetam illum nobilem, scenae Germanicae Sophoclem eundemque Aesopum vernaculum“, ut J. Reiske in epistola quadam ⁷⁷⁾ Lessingium, amicitia sibi coniunctissimum, appellavit. Jacobus Bernaysius, aliquando dixit: „Versehen Lessings zu berichtigen verlohnt immer die Mühe“ ⁷⁸⁾.

Lessingius in libello „Romulus et Rimicius“ inscripto, qui collectioni „Zur Geschichte und Litteratur. Aus den Schätzen der Herzoglichen Bibliothek zu Wolfenbüttel“ insertus est, duas res probare studuit: „Vors erste, daß der Romulus in der alten Ulmer Ausgabe, welchen Nevelet Rimicius nannte, ein völlig ebenso guter Romulus ist, als Nilant nur immer ans Licht gebracht. Zweitens, daß Rimicius nicht das Alleringste mit dem Romulus zu schaffen gehabt, daß er weder Romulus ist, noch auch den Romulus herausgegeben hat“ ⁷⁹⁾. Sed Steinhoevelii editio Ulmensis in quattuor Romuli libris continet etiam tres Rimicii fabulas:

Rimicius f. 61: de leone, asino et vulpe = Steinhoevelii f. 6, versio Germanica

„ f. 65: de lupo et agno = Steinhoevelii f. 2

„ f. 85: de vulpe quadam = Steinhoevelii f. 61.

Haec additamenta Steinhoevelium non ex Romuli codice, quo usus est, hausisse, sed ex Rimicio ipso addidisse docet fabula sexta, ubi dicit: die selben fabel seczet Rimicius in der nüwen translation uß kriechisch in latin von dem löwen, aim esel und aim fuchs ⁸⁰⁾.

Haderslebiae.

Th. O. Achelis.

⁷⁶⁾ Vide supra p. 122.

⁷⁶⁾ Cf. Josef Gaßner, Ueber den Einfluß des Burchard Waldis auf die Fabeldichtung Gellerts (progr. gymn. Klagenfurt 1909) p. 13 adn. 4, insdem Ueber Zacharias „Fabeln und Erzählungen in Burchard Waldis' Manier“ (progr. Gymn. Leoben 1906) p. 30 adn. 3.

⁷⁷⁾ Ed. R. Foerster, mus. Rhen. L. [1895] p. 79.

⁷⁸⁾ Theophrastos über Frömmigkeit [1866] p. 133.

⁷⁹⁾ Deutsche National-Literatur Bd. 68 I p. 181.

⁸⁰⁾ Oesterley p. 86. Cf. adn. 75.